

Иқтисодиётни барқарорлигини оширишда экспортнинг мамлакат ривожланишидаги роли ва аҳамиятини ошириш масалалари

Холмуминов Зиядулла Амирович
PhD, мустақил тадқиқотчиси

Аннотация: Мазкур мақолада экспортнинг мамлакат иқтисодиётидаги стратегик аҳамияти, унинг макроиқтисодий таъсири ва Ўзбекистон учун ўзига хос хусусиятлари илмий асосланган ҳолда таҳлил қилинган. Муаллиф экспортнинг иқтисодий диверсификация, технологик модернизация ва ишлаб чиқариш ҳажмини оширишдаги ролига алоҳида эътибор қаратган. Шунингдек, мақолада Ўзбекистон экспорт сиёсатининг динамикаси, муаммолари ва истикболлари ҳақида кенг қамровли таҳлил ва тавсиялар берилган. Экспорт фаолиятининг янада ривожланиши халқаро бозорларда рақобатбардошликни ошириш ва миллий иқтисодиётнинг барқарор ўсишини таъминлашда муҳим аҳамият касб этиши таъкидланган. Ушбу тадқиқот халқаро иқтисодий муносабатлар соҳасида қўлланилиши мумкин бўлган долзарб тавсияларни ўз ичига олади.

Таянч сўзлар: экспорт, экспортга йўналтирилган маҳсулотлар, экспорт операциялари, ташқи иқтисодий муносабатлар, импорт, экспортёр, имтиёзлар ва преференциялар.

Аннотация: В данной статье научно обосновано стратегическое значение экспорта для экономики страны, его макроэкономическое влияние и особенности, характерные для Узбекистана. Автор акцентирует внимание на роли экспорта в диверсификации экономики, технологической модернизации и увеличении объемов производства. Также представлена обширная аналитика динамики экспортной политики Узбекистана, выявлены проблемы и предложены перспективные решения. Подчеркивается, что развитие экспортной деятельности имеет ключевое значение для повышения конкурентоспособности на международных рынках и обеспечения устойчивого роста национальной экономики. Исследование включает актуальные рекомендации, которые могут быть использованы в области международных экономических отношений.

Ключевые слова: экспорт, экспортоориентированная продукция, экспортные операции, внешнеэкономические отношения, импорт, экспортер, льготы и преференции.

Annotation. This article scientifically substantiates the strategic importance of exports for the country's economy, its macroeconomic impact, and the specific features characteristic of Uzbekistan. The author emphasizes the role of exports in economic diversification, technological modernization, and increasing production volumes. Extensive analytics of Uzbekistan's export policy dynamics are presented, along with identified challenges and proposed future-oriented solutions. It is highlighted that the development of export activities is crucial for enhancing international market competitiveness and ensuring sustainable growth of the national economy. The study includes relevant recommendations that can be applied in the field of international economic relations.

Keywords: export, export-oriented products, export operations, foreign economic relations, import, exporter, benefits, and preferences.

Хар қандай мамлакат иқтисодий барқарорлик ва барқарор ўсишга эришиш учун ташқи савдо жараёнини, хусусан, экспорт фаолиятини жадал ривожлантириши зарур. Экспорт мамлакат маҳсулотларини халқаро бозорларда намоён этиш билан бирга, ташқи иқтисодий интеграциянинг асосий йўналишларидан бири ҳисобланади. Бу жараён миллий ишлаб чиқарувчиларни халқаро талабларга мослашишга мажбур қилиб, уларнинг рақобатбардошлигини оширади. Экспорт миллий иқтисодиётни қўллаб-қувватлаш билан бирга, унинг ташқи дунё билан муносабатларини мустаҳкамлашнинг асосий омилидир.

Экспортнинг иқтисодий аҳамиятини бир нечта стратегик жиҳатлар орқали тушунтириш мумкин:

Биринчидан, экспорт орқали мамлакатга келиб тушадиган валюта маблағлари миллий иқтисодиётнинг молиявий барқарорлигини таъминлашга хизмат қилади. Бу, айниқса, ривожланаётган мамлакатлар учун жуда муҳим бўлиб, ташқи қарзларнинг қисқаришига ёрдам беради. Халқаро валюта фонди (ХВФ) маълумотларига кўра, экспорт ҳажмининг 10% га ошиши миллий ялпи ички маҳсулот (ЯИМ)ни ўртача 1,5% га кўтариши мумкин.

Иккинчидан, экспорт ишлаб чиқариш ҳажмининг кенгайишига туртки бўлади. Экспортга йўналтирилган маҳсулотларга бўлган талаб ортиши маҳаллий ишлаб чиқарувчиларни инвестицияларни кўпайтириш ва янги иш ўринларини яратишга рағбатлантиради. Масалан, Ўзбекистонда 2022 йилда қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини экспорт қилиш натижасида 50 мингдан ортиқ янги иш ўринлари ташкил этилди.

Учинчидан, экспорт технологик тараққиётнинг асосий драйверларидан бири ҳисобланади. Халқаро бозор талабларига жавоб бериш учун ишлаб чиқариш жараёнлари модернизация қилинади ва янги технологиялар жорий этилади. Бунинг натижасида юқори қўшилган қийматга эга маҳсулотлар ишлаб чиқариш таъминланади, бу эса ўз навбатида миллий иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини оширади.

Ўзбекистоннинг экспорт сиёсати ўзининг табиий ва ресурс салоҳиятига асосланган бўлиб, у қатор ўзига хос жиҳатларга эга. Мамлакатнинг экспорт маҳсулотлари асосан қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари, табиий ресурслар ва саноат маҳсулотларини ўз ичига олади. 2023 йилда Ўзбекистоннинг умумий экспортининг 35% и тўқимачилик маҳсулотлари, 20% и эса қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ҳиссасига тўғри келган.

Ўзбекистон ҳукумати экспортни рағбатлантириш мақсадида бир қатор чора-тадбирларни жорий этди. Масалан:

1. **Эркин иқтисодий зоналар яратилиши.** Бухоро, Навоий ва Сирдарёда ташкил этилган махсус иқтисодий зоналар экспортчиларга қўшимча имтиёзлар яратиб берди. 2021 йилда ушбу зоналарда ишлаб чиқарилган маҳсулотлар экспорти 18% га ошди.

2. **Инфратузилмани ривожлантириш.** Логистика ва транспорт инфратузилмаси такомиллаштирилиши орқали экспорт жараёнлари осонлаштирилди. Жумладан, Тошкент-Саноат логистика маркази қурилиши туфайли маҳсулотларни экспорт қилиш муддатлари сезиларли даражада қисқарди.

3. **Қонунчиликни соддалаштириш.** Экспортга оид божхона жараёнлари оптималлаштирилди ва электрон шаклда амалга ошириладиган тизимлар жорий этилди. Бу тадбиркорлар учун вақт ва харажатларни қисқартирди.

Экспорт ҳажмининг ўсиши Ўзбекистон иқтисодиётида сезиларли таъсир кўрсатди. Давлат статистика қўмитасининг маълумотларига кўра, 2019–2023 йиллар давомида экспорт ҳажми ўртача йиллик 15% га ошган. Бу жараёнда пахта экспорт ҳажмининг пасайиши эвазига саноат маҳсулотлари ва қайта ишланган қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг ҳиссаси ошди.

Шунингдек, экспорт динамикасини таҳлил қилишда қатор муаммолар мавжудлиги аниқланди. Жумладан:

1. **Логистика инфратузилмаси заифлиги.** Транспорт тизимидаги муаммолар маҳсулотларни ўз вақтида етказиб беришни қийинлаштиради.
2. **Бозорлар диверсификациясининг етарли эмаслиги.** Экспортнинг асосий қисми қўшни мамлакатларга тўғри келмоқда. Бу янги халқаро бозорларга чиқишни талаб қилади.
3. **Маҳсулот сифатини ошириш зарурлиги.** Халқаро стандартларга мос маҳсулот ишлаб чиқариш ҳали ҳам етарли даражада эмас.

Экспорт мамлакатнинг макроиқтисодий кўрсаткичларига катта таъсир ўтказди. У ЯИМнинг ўсиш суръатларини тезлаштириш билан бирга, инфляция даражасини пасайтиришга хизмат қилади. Масалан, 2023 йилда экспорт ҳажмининг 10% га ошиши натижасида мамлакатдаги умумий ишсизлик даражаси 1,2% га камайгани қайд этилган.

Шу билан бирга, экспорт орқали валюта тушумларининг ортиши миллий валюта барқарорлигини таъминлашга хизмат қилади. Бу иқтисодий мувозанатни сақлаб қолиш учун муҳим аҳамият касб этади.

Экспорт салоҳиятини янада ошириш учун қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ:

1. **Саноат ишлаб чиқаришини кенгайтириш.** Тайёр маҳсулотлар экспортини оширишга йўналтирилган инвестицияларни қўпайтириш.
2. **Янги халқаро бозорларга чиқиш.** Европанинг етакчи мамлакатлари ва Осиё бозорлари билан ҳамкорликни ривожлантириш.
3. **Таълим тизимини такомиллаштириш.** Экспорт фаолияти учун зарур бўлган малакали кадрларни тайёрлашга эътибор қаратиш.
4. **Илғор технологияларни жорий этиш.** Рақамли платформалар ва инновацион ечимлар орқали экспорт жараёнларини соддалаштириш.

Экспорт мамлакатнинг иқтисодий тараққиётида ҳал қилувчи аҳамиятга эга. У Ўзбекистоннинг жаҳон иқтисодиётига интеграциясини мустаҳкамлаб,

ишлаб чиқаришнинг рақобатбардошлигини оширади. Мазкур келтирилган тавсияларни амалга ошириш орқали Ўзбекистон ўз экспорт салоҳиятини янада ошириб, иқтисодий барқарорлик ва аҳоли фаровонлигига эришиши мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Қосимов Т., Саидов А. "Ташқи иқтисодий муносабатлар: назарий ва амалий асослари" – Тошкент: Ўзбекистон, 2020.
2. Шодмонов Қ. "Ўзбекистон ташқи савдо сиёсати: замонавий тенденциялар ва истиқболлар" – Тошкент: "Фан ва технологиялар", 2019.
3. Жаҳон банки. "Ўзбекистонда экспорт салоҳиятини ошириш бўйича таҳлил" – Жаҳон банки ҳисоботи, 2022.
4. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси. "Ўзбекистон экспорт-импорт фаолияти тўғрисидаги маълумотлар" – Расмий нашрлар, 2019–2023.
5. Аҳмедов И. "Халқаро иқтисодий муносабатларда экспорт фаолиятининг аҳамияти" – Иқтисодиёт ва инновация, №4, 2021.
6. Халқаро валюта фонди (ХВФ). "Экспорт ва иқтисодий ўсиш: мамлакат тажрибалари" – Ҳисоботлар йиғиндиси, 2021.
7. Абдурахмонов М. "Ўзбекистон саноат маҳсулотларининг ташқи бозорларда рақобатбардошлиги" – Тошкент: "Иқтисодий тараққиёт", 2022.
8. Каримов Ш. "Рақамли технологиялар экспорт жараёнини оптималлаштиришда" – Иқтисодиёт журнали, №3, 2023.
9. ЮНКТАД (UNCTAD). "Ўзбекистон экспорт сиёсатида диверсификациянинг аҳамияти" – ЮНКТАД таҳлиллари, 2023.
10. Ўзбекистон Республикаси Ташқи савдо вазирлиги. "Экспорт стратегияси: 2030 йилгача бўлган мақсад ва вазифалар" – Тошкент, 2021.

**Research Science and
Innovation House**

